

"Heydər Əliyev xilaskarımız, İlham Əliyev möhtəşəm zəfərimizin müəllifidir"

Müsahibimiz Milli Məclisin deputatı Cavanşir Paşazadədir

- Cavanşir müəllim, ömrün 70-ci ilinin zirvəsindən ötürə illərə nəzər salanda keçdiyiniz həyat yolu necə görürün?

- Hər bir insanın həyatı onun mənsub olduğu xalqın həyatının bir parçasıdır. Mənim də həyat yolum bütövlükde xalqımızın keçdiyi tarixi yoluñ müəyyən bir dövrünün kiçik epizodudur. Biz dünyaya da, həyata da, əsrlər boyu yaratdıığımız sivilizasiyaya da bu kiçik epizodik pəncərədən baxaraq keçirik. Azərbaycan xalqının 70 illik mübarizə tarixi nədir, elə mənim də həyatım odur. Bir fərdin ayrılıqla həyatı onun mənsub olduğu xalqın həyatından, yaşam tərzindən, xalqının yaşadıgi sevinçdən, yaxud kədərnək konarda mövcud deyil.

70 il bundan önce Azərbaycanın dilber gülşərindən biri olan Lənkəran rayonundan dünyaya gəldim. O zamanlar milli dövlətçilik tariximizin sovet mərhelesindən keçirdik. Hər tarixi dövrün özünəməxsusluğunu olduğunu kimi, sovet dövrü tariximizin də öz soçiyyəvi xüsusiyyətləri var idi. Mən də elə həmin özünəməxsus mühitdə bütövlük, tərbiyə aldım, məktəblə olduğum, ali təhsil aldım və sairə. Digər həmyaşlılarından sadəcə iki fərqlim var idi. Onlardan biri atamın İkinci Dünya müharibəsində iştirak edib qayıtmış, digəri isə sovet dövrünün ateist baxışlarına baxmayaraq, bizim ailədə həmişə ruhani mühitinin olmasına idi. Ancaq, elbətdə ki, biz, bütövlükde hamımız xalqımızın tarixi qədərini yaşasaq da, bununla belə hər bir fərdin də ayrıca həyatı olur. Hətta eyni ailədə, eyni ata-anadan dünyaya gələn qardaş-bacıların da özünü ayrıla bilər. Bu mənada biz azərbaycanlıları hər nə qədər bir-birimizə bənzəsək də, elə bir o qədər də fərqliyik. Dinimiz bunu insanın faylmuxtar yaradılması ilə izah edir. Bu isə o deməkdir ki, hər bir insan özü öz tələyini seçməkdə, öz həyat hekayəsinə yazmaqdə muxtar hüquq və azadlıqları sahibdir və onu necə bacarırsa, yaxud necə yaza bilirsə, elə də yazar. 70 illik həyat təcrübəndə də gəldiyim qənaət budur ki, doğrudan da, hər bir insan əməlli və fəaliyyəti ilə özünü qisa avtobioqrafiq tarixçəsini yaradır. Ancaq, şübhəsiz ki, bunun hamisiniñ üzərində bir ali iradənin də hökmü var. Elm bu məsələni bir qədər fərqli izah etsə də, fikrimə, nəticədə hər iki baxış eyni məntiqə söylenir. Məsələn, sosiologiya fərdin formallaşmasını ətraf mühitlə, genetik keyfiyyətləri və doğuluğu coğrafiya ilə əlaqələndirir. Yəni izah edir ki, hər bir insan yaşadıgi coğrafiya və ətraf mühitin məhsuludur. Şübhəsiz ki, bunu inkar etmək olmaz. Mən də qeyd etdiyim kimi, Lənkərandə, özünəməxsus əmənələri olan bir ailədə dünyaya gəldim və bundan çox məmənumam. Çünkü həmin mühit məni Azərbaycan xalqının layiqli bir fərdi kimi formalasdırı. Bu mənada özümü bəxti götirmiş adam hesab edirəm.

- Cox maraqlı məqamlara toxundunuz, sovet dövrü ilə indiki müstəqillik dövrümüzü müqayisə edəcək qədər həyat təcrübəsinə məliksiz. Hansı daha yaxşıdır?

- Hər cür müqayisə qüsurludur deyirlər və hər dövrün özünə xas yaxşı və pis cəhətləri ola bilər. Ona görə də, mənəcə, bu müqayisəni fərdi həyat baxışlarımızı nöqtəyi-nözerindən deyil, ümummilli prizmadan qıymətləndirəm, daha doğru cavab tapa bilərik. Bu məntiqlə yanaşanda, əlbəttə, müstəqillik əvəzsiz nemətdir. Allaha şükürlər olsun ki, 1991-ci ildə Azərbaycan XX əsrək ikinçi dəfə öz müstəqilliyini əldə edə bildi. Bu gün hər bir azərbaycanlı müstəqilliyimizlə fəx edir. Çünkü bu dövrə tarixi müqayisə lərə imza atı bilmək. Ancaq sovet

dövrünün də təhsil, kənd təsərrüfatı, savadsızlığın kütləvi şəkildə aradan qaldırılması və digər istiqamətlərdə özünəməxsus uğurları var idi. Məsələn, bu gün müstəqillik dövründə istər neft sənayesi və onun istismarı, istər də kənd təsərrüfatı sahəsində əldə etdiyimiz bir sira nailiyətlərə görə sovet dövründə təsərrüfat işinin düzgün təşkil olunmasına borcluyuq.

- Yeri gəlmışkən, siz həm sovet, həm də müstəqillik dövründə böyük dövlət xadımı Heydər Əliyevin iş təcrübəsi ilə tanış olmaq, onun rəhbərlik etdiyi idarəetmə sistəmində işləmək şansına sahib olmusunuz. Bəs bu iki təcrübəni necə qiymətləndirirsiniz?

- Ulu Öndər Heydər Əliyev zamanı də dövr, eləcə də ideoloji sistemlərin və rejimlərin fəvvarədən durrən tarixi şəxsiyyət və böyük dövlət adəmi idi. Belə nadir şəxsiyyətlər üçün idarəetmənin hansı metod və üsullarla tətbiq edilməsindən asılı olmayıraq, nəticə millətin gələcəyinə yönəlmış olur. Heydər Əliyev dövrü sovet Azərbaycanının ayrıca bir epoxasını təşkil edir. Bu dövr ölkəmizin inkişaf, tərəqqi, sonayələşmə və ənəsası, milli özünəməxsus dövrü kimi xarakterizə edilir. İstər Lənkəranda və bütövlükde vətənimizin cənub bölgəsində, istərsə də şimalında, şərqində, yaxud qərbində, yəni Azərbaycanın hər yerində 1969-cu ildən sonra bir intibah dövrü başlıdı. Bu intibah xalqımıza rifah, zənginlik, milli özüնünənam və əzmkarlıq gətirdi. Həmin dövr Azərbaycanda kənd və xalq təsərrüfatının bütün sahələrinin, ölkəmizin sonayələşməsinin inkişaf dövrü hesab oluna bilər. Heydər Əliyev Azərbaycanda birinci dəfə hakimiyətə gəldikdən sonra gördüyü işlərlə bağlı çoxcildi kitablardan yazılıb və yazılacaq da. Ancaq mənə elə gəlir ki, həmin illərdə, yəni sovet dövrü Azərbaycanın rəhbərlik etdiyi 14 il ərzində bir çox tarixi problemləri həll etdi ki, onlar mühüm strateji xarakter daşımaqla bu gün də xalqımıza xidmət edir və gələcəkdə də edəcək. Bunlardan biri milli dil və milli özünəməxsus məsələsinin təmin edilməsidir ki, bu iki mühüm komponent vahid tam olmaqla kimliyimizin əsasını təşkil edir və əsrlər boyu xalqımıza xidmət edəcək. 1978-ci ildə Azərbaycan dilinin dili kimi Konstitusiyamızda xidmət edilməsini və ziyanlırmızın, yazıçı və şairlerimizin, kinorejissorlarmızın və bəstəkarlarımızın milli ruhudan yaradılıqlarının himayə edilməsini nəzərdə tuturam. İlk baxışda bu sıralama bəlkə qısa görünə bilər. Ancaq onun altında Azərbaycan ədəbiyyatından, kino sənayesindən başlamış milli ziyanlırmızın yetişməsini qədər, respublikamızın bütün Sovet İttifaqında tanıdlamasından başlamış, öz dövrünənən aparıcı respublikalarından birinə qeyrilməsinə qədər hər şey var.

Başqa bir mühüm məsələ isə Azərbaycanda üzümçülüyün, şorabçılığın və pambıqçılığın inkişafı ilə bağlı SSRİ Nazırılar Sovetinin iki qərarını almağa nail olmasıdır. Ən vacib istiqamətlərdən ikisi isə Bakı, Sumqayıt, Mingəçevir və Şirvan şəhərlərinin sənaye mərkəzlərinə qeyrilməsi və ölkəmizə külli miqdarda maliyyə axınınnın cəlb edilməsidir. Həmin dövrə mənim yaşayış və işlədiyim cənub bölgəsində çay sənayesinde və subtropik bitkilərin becərilməsində tarixi müqayisələr olde edilmişdir. Müstəqillik dövrü tariximizə gəldikdə isə əminliklə deyə bilərik ki, Ulu Öndər Heydər Əliyev bugünkü müasir, inkişaf edən, tarixi zəfer qazanan Azərbaycanın qurucusu və banisidir. Düşüñürəm ki, müstəqillik tariximizdən ölümlərə deyə bilərik ki, Ulu Öndər Heydər Əliyevin 1993-cü ilin iyun ayının 3-də Bakıya gələmisi və iyun ayının 15-də Milli Məclise Sədr seçilməsi milli dövlətçilik tariximizdə döñüs nöqtəsi oldu. Bu tarix sözün əsl mənasında milli qurtuluşumuza qeyrilməsi. Yalnız bundan sonra xalqımızda sabaha inam, milli dövlətin etibar yarandı. Doğrudan da, çox keçmədən Heydər Əliyev ölkəmizdə tamamilə yeni demokratik siyasi sistem yaradı. 1993-cü il oktyabr ayının 3-də seçkilər keçirildi və Heydər Əliyev müstəqillik dövrümüzdə xalq tərəfindən demokratik yolla seçilən ilk prezident oldu. Düşüñürəm ki, surf hüquqi kontekstdə ikinci mühüm hadisə 1995-ci ildə müstəqil Azərbaycanın referendum vasitəsilə milli Konstitusiyasının qəbul edilməsi və Azərbaycanın yenə birbaşa seçkilərə yeni ali qanunverici orqanının formalasdırılması oldu. Çünkü dövlətin ən əsas hüquqi siyasi sənədi onun

Sovet dövründə Heydər Əliyevin milli dövlətçiliyimizin inkişafı üçün etdiyi strateji istiqamətləri seciyyələndirdiyim kimi, müstəqillik dövrümüzün də bəzi xüsusi məqəmlərini qeyd edim. Hər şəyənən öncə Ümummilli Lider 1993-cü ilin iyun ayında yeniden qayğıdı ilə dağılmaqda olan ölkəmizi parçalanmaqdan, votondaş məhərabəsindən, tənzəzzüldən qurtarmağı bacardı. Bu, milli dövlətçiliyimizin ilkin xilası idi. Ancaq güc-bəla ilə xilas edilən, dağılmış ölkəni yenidən qurmaq, torpaqlarımızın daha çox itirilməsinin qarşısını almaq və dövləti, dövlətçiliyi bərpa etmek də olduqca çətin bir vəzifə idi. Mən təsadüfen dövlət və dövlətçilik demədim. Bunlar fərqli anlayışlar və fərqli strateji attributlardır. Əgər dövlət sərf institutional qurum olmaqla idarəetmə aparatıdırsa, dövlətçilik daha çox komponentli siyasi, ideoloji və mental komponentlərdən ibarət olan və dövlətin qoruyucusu, qurucusu qismində çıxış edən ənənələr və təcrübələr toplusudur. Yəni xalqın dövlət yaratmaq istədiyi və təşkilatlanması hadisəsidir. Bunun üçünə millət tərəfindən kütləvi şəkildə mənimənilmiş və milli dövlət ətrafında səfərbər olmuş ideyalar və ideologiyaların məcmusu olmalıdır. Mosolə onadır ki, həmin dövrə cəmiyyətimizdə məhəm çatışmaya da idi. Heydər Əliyev belə bir mürəkkəb şəraitdə azərbaycanlıq ideologiyasını, yaxud məfkurəsinə milli və universal döyərlər sistemi kimi milli dövlətçiliyimizin cazibə mərkəzinə qoymağı bacardı. Bu, müstəqillik dövrümüzün sonrakı bütün nəticələrini təsdiq etdi.

Bu qısa müqayisədən sonra sizin sənəlinizin cavabı bəlli olur. Aydın olur ki, hansı siyasi sistemdə, hansı ideoloji rejimdə ölkəyə rəhbərlik etməsindən asılı olmayıraq, Heydər Əliyev Azərbaycanın dövlətçiliyinə və milli maraqlarımıza qədər və strateji əsaslarında yenidən kombinasiyasını edərək davam etdirdi. Heydər Əliyev dövlətçilik yolu oldu. Hazırda biz sürət əsrində yaşayırıq. Bu, tokən nəqliyyat, müasir texnologiyalar, yeni informasiya resursları kontekstində deyil, həm də beynəlxalq münasibətlər sisteminde də belədir. Yəni dünya bütün mənalarda sürətlə dəyişir. Bu isə dəyişən dünya ilə ayaqlaşmaq üçün lazımi məqamda şəhərə və səmərəli qərarların qəbul olunmasına zəruri edir.

Bu qısa müqayisədən sonra sizin sənəlinizin cavabı bəlli olur. Aydın olur ki, hansı siyasi sistemdə, hansı ideoloji rejimdə ölkəyə rəhbərlik etməsindən asılı olmayıraq, Heydər Əliyev Azərbaycanın dövlətçiliyinə və milli maraqlarımıza xidmət edib. Onun üçün bütün dövrlərde və bütün hallarda idarəetmə aparati xalqa xidmət etmətənənəni.

- Müstəqillik dövrümüzün ilk illəri necə xatırlayırımsınız?

- Bu dövr xalqımızın da, mənim də yaddaşma xaos, qarşıdırma, vətəndaş məhərabəsi və ərazilərimizin işğalı dövrü kimi yazılıb. Heydər Əliyev isə bizi mübtələ edildiyimiz bu çətinliklərdən qurtaran böyük xilas-kardır. Ən yeni siyasi tariximiz, yəni müstəqilliyimizin ilk illərinin qısa xarakteristikası bundan ibarətdir. Əlbətə, bir azərbaycanlı kimi mən də həmin dövrün bütün məşəqqətlərini ailənlə birləşdə yaşamalı olmuşam. Qıtlıq, məhərabədəki acı məğlubiyyətlərimiz, dövlət institutlarımızın iflic vəziyyətdə olması, ədalət mühakiyyətinin çatışmazlığı, cinayətkarlılığın baş alıb getməsi xalqımızın hər bir nümayəndəsi kimi, məni də olduqca narahat edirdi. Yaxşı ki, bu vəziyyət çox uzun çəkmədi. Böyük dövlət xədimi Heydər Əliyevin comiyyətimizin sosial-siyasi sifarişi ilə 1993-cü ilin iyun ayının 3-də Bakıya gələmisi və iyun ayının 15-də Milli Məclise Sədr seçilməsi milli dövlətçilik tariximizdə döñüs nöqtəsi oldu. Bu tarix sözün əsl mənasında milli qurtuluşumuza qeyrilməsi. Yalnız bundan sonra xalqımızda sabaha inam, milli dövlətin etibar yarandı. Doğrudan da, çox keçmədən Heydər Əliyev ölkəmizdə tamamilə yeni demokratik siyasi sistem yaradı. 1993-cü il oktyabr ayının 3-də seçkilər keçirildi və Heydər Əliyev müstəqillik dövrümüzdə xalq tərəfindən demokratik yolla seçilən ilk prezident oldu. Düşüñürəm ki, surf hüquqi kontekstdə ikinci mühüm hadisə 1995-ci ildə müstəqil Azərbaycanın referendum vasitəsilə milli Konstitusiyasının qəbul edilməsi və Azərbaycanın yenə birbaşa seçkilərə yeni ali qanunverici orqanının formalasdırılması oldu. Çünkü dövlətin ən əsas hüquqi siyasi sənədi onun

konstitusiyasıdır. O vaxta qədər biz hələ də Azərbaycanın sovet dövrü konstitusiyasından istifadə edirdik. İlk milli konstitusiyamızda dövlətimizin formasi, tipi müəyyənləşdirildi, hakimiyət bölgüsü təsbit edildi, demokratik hüquq və azadlıqların təmin olunması üçün konstitusyon osaslar yaradıldı. Yalnız bundan sonra milli dövlət quruculuğu prosesi uğurla davam etdirilməyə başlandı.

Hazırda gücü və qüdroti ilə fəxr etdiyimiz Azərbaycan dövlətinin hüquqi, sosial fəlsəfi əsasları həmin konstitusiyanın qəbul edilməsi ilə yaradıldı. Məhz ona görə milli konstitusiyamızı Heydər Əliyevin şah əsərlərindən biri kimi səciyyələndirməkdə tamamilə haqlıyiq. Çünkü tarix özü sübut etdi ki, bu ana hüquqi-siyasi sənəd və bu sənəddə öz əksini tapan Heydər Əliyev siyasi hüquqi baxışları və ideyaları bizi çox çətin zamanlarda məruz qaldığımız sınaqlardan keçirərək tarixi zəfərimiz qovuşdu.

- Tarixi zəfərimizdən söz düşmək, əldə etdiyimiz bu strateji uğuru nə ilə əlaqələndirirəndir?

- Zəfərə gedən yoluñ hüquqi-siyasi və diplomatik strateji əsaslarının Heydər Əliyev tərəfindən müəyyənləşdirildiyini artıq vurguladıq. Ancaq şübhəsiz ki, bu, məsələnin yalnız bir tərifidir. Qəlebəmizi təmin edən başqa bir mühüm strateji faktor isə Prezident İlham Əliyevin yeni qlobal çağırışlar və strateji əsaslarında yenidən kombinasiyasını edərək davam etdirdi. Heydər Əliyev dövlətçilik yolu oldu. Hazırda biz sürət əsrində yaşayırıq. Bu, tokən nəqliyyat, müasir texnologiyalar, yeni informasiya resursları kontekstində deyil, həm də beynəlxalq münasibətlər sisteminde də belədir. Yəni dünya bütün mənalarda sürətlə dəyişir. Bu isə dəyişən dünya ilə ayaqlaşmaq üçün lazımi məqamda şəhərə və səmərəli qərarların qəbul olunmasına zəruri edir.

Dünyanın siyasi-iqtisadi və diplomatik nəbzini tutmaq istədə tələb edir. Bəxtimiz onda gətirib ki, bütün bunları bacaran və milli maraqlarımızın realizasiya edilməsi üçün qətiyyətli və əməkli qərarlar qəbul etmək istədirdim. Əksərlikdən indiki mürəkkəb dünyada nəinki itirdiyinizi qaytara, hətta əlinizdə olan belə saxlaya bilməzsəniz. Biz Azərbaycan xalqı olaraq Müzəffər Ali Baş Komandanımızın rəhbərliyi altında itirdiyimiz ərazi bütövlüyümüzü bərpa edə bildik. Bu tarixi nəzərdən keçirək vəzifətənənəni yaradı. Heydər Əliyev 44 gün davam etdi. Bu qısa dövr ərzində çoxsaylı ibarət dörsərləri ilə dolu hadisələrə şahidlik etdi. Dostumuzun və düşmənimizin kim olduğunu daha yaxşı dərk etdi. Bəlli oldu ki, biz sadəcə erməni işgalçılara naqışa və qarşı savaşa qarşı tarixi zəfer əldə etməmişik. Biz qərbdə, cənubda, ş